

Medieriktlinjer

**Folkbiblioteken
Jönköpings kommun 2021-2023**

Innehåll

Bakgrund.....	3
Syfte.....	3
Syfte med medieriktlinjerna	3
Syfte med bibliotekets utbud av medier	3
Serendipitet.....	4
Allsidighet och kvalitet	4
Att välja och att välja bort.....	5
Kvalitetskriterier	5
Att kuratera ett utbud	5
Gåvor till biblioteken	6
Läromedel och kurslitteratur.....	6
Fjärrlån.....	6
Tidningar och tidskrifter.....	6
Magasinering och bevarande	6
Gallring	6
Nationella aktörer	7
Kungliga biblioteket (KB).....	7
Internationella biblioteket (IB)	7
Myndigheten för tillgängliga medier (MTM).....	7
Sveriges depåbibliotek och lånecentral	7
Referenser.....	8

Bakgrund

Det fysiska medieutbudet på biblioteken i Jönköpings kommun byggs upp av urval och inköp som görs av bibliotekens medarbetare. Att göra ett relevant urval utifrån kunskap om utgivningen, kännedom om behoven i de enskilda bibliotekens upptagningsområden och mediebeståndets sammansättning på de enskilda biblioteken hör till biblioteksmedarbetarnas profession.

Som stöd vid urvalsprocessen finns lektörsomdömen som publiceras regelbundet i en inköpsvägledning från Bibliotekstjänst. Lektörsomdömena omfattar utgivningen av såväl barn- och ungdomsböcker som fack- och skönlitteratur för vuxna samt även talböcker, ljudböcker, spel, filmer och musik. Även medier på andra språk recenseras liksom lättlästa böcker och böcker med stor stil. Bibliotekens medarbetare får också regelbundet ta ställning till inköpsförslag från låntagare och besökare. Det kan gälla både enstaka titlar såväl som prenumerationer på tidningar och tidskrifter. Därtill får huvudbiblioteken i kommunerna regelbundet kostnadsfritt leverans av litteraturstödda titlar från Statens kulturråd. Alla professionella bokutgivare kan söka bidraget som beviljas av Statens kulturråd, vilka också distribuerar de titlar som har fått litteraturstöd. Biblioteken kan därmed inte själva påverka urvalet, men har dock möjlighet att välja vilka av böckerna som ska införlivas i bokbeståndet.

Inom Jönköpings kommun cirkulerar medierna vilket innebär att alla böcker som köps in till respektive bibliotek är tillgängliga för alla låntagare och kan reserveras och hämtas ut på det bibliotek som den enskilde låntagaren föredrar.

Det digitala medieutbudet på biblioteken i Jönköpings kommun förmedlas till största delen via bibliotekens gemensamma webbsida och består av e-böcker, e-ljudböcker och databaser för t ex tidningar på olika språk, för släktforskning, information om stipendier med mera. Urvalet av e-böcker baseras på kostnaden per enskild e-bok. Databaserna ska komplettera det fysiska beståndet genom att ge uppdaterad information i olika ämnen. Databaser för tidningar och tidskrifter ger möjlighet att erbjuda låntagarna ett betydligt mer varierat och uppdaterat utbud än det fysiska utbudet. Detta gäller särskilt tidningar och tidskrifter på olika språk.

Syfte

Syfte med medieriktlinjerna

Medieriktlinjerna ska, för användaren, klargöra syftet med bibliotekets utbud och på vilka grunder bibliotekets utbud av medier utformas. Medieriktlinjerna ska fungera som vägledning för bibliotekets medarbetare vid arbetet med mediebeståndet gällande fjärrlån, urval för gallring och magasinering samt urval vid inköp och ställningstagande vid inköpsförslag från allmänheten.

Syfte med bibliotekets utbud av medier

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska, enligt §2 Bibliotekslagen, *”verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning”*. Vidare står det i samma paragraf att *”Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla”*. Detta är själva ändamålet med biblioteksverksamheten. Att införliva, tillgängliggöra och förmedla bibliotekets utbud av medier är ett medel för att uppnå ändamålet

med verksamheten och inte målet i sig. Syftet med bibliotekets utbud är alltså att fungera som ett medel för att nå ändamålsparagrafen.

Serendipitet

Begreppet serendipitet betyder förmågan att kunna göra värdefulla upptäckter av ren slump¹. Medieutbudet bör vara sammansatt och skyltat på ett sådant sätt att besökarna kan göra värdefulla upptäckter av både fysiska och digitala titlar som de inte visste fanns. Ett sådant utbud främjar läsning och litteraturens ställning. Det förutsätter dock att bibliotekets medarbetare har möjlighet att arbeta aktivt med beståndet genom inköp, gallring, exponering i biblioteksrummet och genom dialog med låntagarna.

Allsidighet och kvalitet

§6 Bibliotekslagen anger att ”Folkbibliotekens utbud av medier och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet”. Vad innebär allsidighet och kvalitet? Publikationen *För det demokratiska samhällets utveckling – Bibliotekslagen enligt lagstiftaren* utgiven av Svensk biblioteks förening, ger vägledning i hur paragrafen ska tolkas. Enligt regeringens proposition ska folkbibliotekens utbud vara allsidigt sammansatt, vilket bland annat innebär att utbudet av medier och tjänster inte får styras av ideologiska eller religiösa påtryckningar. Regeringen framhåller särskilt vikten av att olika åsikter ges utrymme i det utbud som biblioteken tillhandahåller. Detta för att användarna ska få möjlighet att på egen hand bilda sig en informerad uppfattning i omdiskuterade frågor. Gällande kravet att utbudet ska präglas av kvalitet anges att folkbiblioteken ska göra ett aktivt urval baserat på kvalitetskriterier vid inköp, upphandling av tjänster samt vid gallring av bestånden. Enligt propositionen innebär detta att det kommunala självstyret i viss mån kan inskränkas till förmån för lagen. En kommun kan med andra ord inte besluta om att biblioteken i kommunen ska ha ett uppenbart begränsat eller snedfördelat medieutbud.²

Vidare ligger Bibliotekslagens ändamålsparagraf, liksom de i bibliotekslagen prioriterade grupperna, till grund för utformningen av bibliotekets utbud. De prioriterade grupperna är barn och unga, personer med funktionsnedsättning, nationella minoriteter och personer med annat modersmål än svenska. Biblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt dessa grupper. Medieutbudet måste utformas på ett sådant sätt att dessa grupper kan ta del av litteratur och tekniska hjälpmedel utifrån sina respektive förutsättningar för att på så sätt få möjlighet att verka i det demokratiska samhället. Från och med år 2020 är Barnkonventionen, FN:s konvention om barnets rättigheter, lag i Sverige. För biblioteksverksamheten innebär detta bland annat att barns möjligheter att påverka bibliotekets medieutbud ska stärkas. Biblioteket ska sträva efter att uppmuntra barns åsikter kring medieutbudet som riktas till dem, detta i enlighet med intentionerna i Regeringskansliets strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige³. Biblioteket ska implementera Barnkonventionen och kan inleda det arbetet enligt handboken *Löpa linan ut* för att säkerställa att verksamheten och utbudet utformas i enlighet med Barnkonventionen.

---

¹ SAOL - 14

² Svensk biblioteks förening: *För det demokratiska samhällets utveckling – Bibliotekslagen enligt lagstiftaren* 2019, 20f

³ Blomberg Eriksson Sylvia, Eriksson Ann Catrine, Holmén Annika, Wennerholm Christine. *Löpa linan ut. Bibliotekschefens strategiska modell för implementering av FN:s konvention för barnets rättigheter*. Biblioteksutveckling Sörmland, Regionbibliotek Östergötland, Kultur Gävleborg, Region Gävleborg, Biblioteksutveckling Region Örebro län 2019, 34

Att välja och att välja bort

Kvalitetskriterier

År 2017 riktade JO kritik mot vissa kommuner som nekat såväl inköp som fjärrlån av ett antal efterfrågade titlar med hänvisningar till att de stred mot respektive kommuns värdegrund och i ett fall också mot kommunens interkulturella handlingsplan. Värderingar ansågs i en kommun vara den viktigaste kvalitetsbedömningen av en bok eftersom man vill säkerställa att låntagare inte får sina mänskliga rättigheter kränkta genom att läsa lånad litteratur. JO slår dock fast att ett sådant urvalsförfarande direkt strider mot såväl bibliotekslag som 1 kap § 9 regeringsformen. JO uttalar vidare att yttrandefriheten innebär att det får föras fram åsikter och påståenden som inte är i enlighet med principen om alla människors lika värde eller andra grundläggande principer för en demokrati så länge uttalandena inte är brottsliga.

Gällande kvalitetskriterier menar JO att värderingar och åsikter som förs fram i en bok inte får ligga till grund för att avstå från inköp, undantaget är yttranden och åsikter som är brottsliga. Sådana yttranden och åsikter kan vara förekommande i debattböcker där det kan vara svårt att avgöra vad som är uppgifter om sakförhållanden och vad som är åsiktsytringar, allra helst som det inte är ovanligt att sakuppgifter och åsikter vävs samman i texten. JO anser då att bedömningen av bokens innehåll måste göras med utgångspunkten att det är en faktatext.

Vid urval av facklitteratur gäller att titeln ska fylla en funktion i medieutbudet som bidrar till att göra det allsidigt till exempel genom att tillföra ytterligare aspekter till en fråga eller område. Utöver kravet på allsidighet ska urvalet också baseras på vetenskaplig kvalitet.

Såväl skönlitterära som facklitterära titlar får gärna ha lokal anknytning genom dess innehåll eller vara skrivet av en lokal författare. Urvalet av skönlitteratur baseras med utgångspunkt i att erbjuda ett utbud med både djup och bredd, det vill säga både det som anses smalt och det som anses mer populärt, allt i syfte att stimulera till läsning och ge möjlighet att fördjupa läsningen.

Biblioteket köper inte in fackmedier med brottsligt innehåll. Biblioteket kan neka inköp av medier där innehållet är svårt att bedöma till exempel på grund av att recensioner saknas.

Råder tveksamheter vid urval vid inköp av medier ska enhetschef för biblioteksverksamheten kontaktas för rådgivning och beslut.

Att kuratera ett utbud

Det är bibliotekens medarbetare med sin kompetens som kuraterar bibliotekets utbud för att det på bästa sätt ska korrespondera med kännedom om besökarnas behov i den kontext biblioteket verkar i, Bibliotekslagens ändamålsparagraf, angivna prioriterade grupper samt de ekonomiska förutsättningar som finns för medieinköp. Det innebär att inte alla inköpsönskemål kan tillgodoses även om den önskade titelns innehåll inte bryter mot lagen. Bibliotekens utbud kan inte helt och hållet byggas upp av efterfrågade titlar eftersom utbudet har ett bestämt syfte som tidigare angivits⁴.

---

⁴ Se kapitel Syfte med bibliotekets utbud av medier

Gåvor till biblioteken

För gåvor till biblioteken gäller att inga garantier kan ges till givare för att gåvan skall införlivas med beståndet. Beslut fattas från fall till fall. Stadsbiblioteket tar inte emot gåvor. Biblioteken är restriktiva till donationer, tas de emot är det på bibliotekens premisser.

Läromedel och kurslitteratur

Kurslitteratur för universitets- och högskolestudier är generellt sett inte folkbibliotekets uppgift att tillhandahålla, dock kan inköp ske om innehållet är av ett allmänt intresse. Utbildningsmaterial, kompendier och liknande för utbildning inom specifika yrkesområden är inte heller folkbibliotekets ansvar. Däremot ska folkbiblioteket erbjuda facklitteratur för gymnasiala och eftergymnasiala studier (Komvux). Litteratur för studier i yrkes- och språkutbildning för personer med annat modersmål än svenska är särskilt prioriterad.

Fjärrlån

Ett fjärrlån innebär att ett enskilt folkbibliotek lånar en titel från ett annat bibliotek och sedan, i sin tur, lånar ut titeln till en låntagare. Det är således det enskilda biblioteket som står som låntagare i förhållande till det utlånade biblioteket och inte låntagaren i sig. Det innebär att det är det utlånande biblioteket som avgör lånetiden för den aktuella titeln. Jönköpings kommun tillämpar de nationella riktlinjerna för fjärrlån enligt Kungliga biblioteket.⁵ Fjärrlånen ger en unik möjlighet för den enskilda låntagaren att få tillgång till medieutbudet i hela Sverige genom att vända sig till ett enskilt folkbibliotek. Stadsbiblioteket i Jönköping kan även ombesörja fjärrlån från andra länder.

Varje fjärrlåneförfrågan ska ses som ett inköpsförslag. Det innebär att medier som inte köps in, av tidigare fastslagna ställningstaganden i medieriktlinjerna kring inköp, heller inte fjärrlånas. Det gäller både fjärrlån till och från folkbiblioteken i Jönköpings kommun. Fjärrlån görs inte heller av AV-medier.

Tidningar och tidskrifter

Biblioteken ska erbjuda såväl lokala som rikstäckande dagstidningar. Biblioteken ska erbjuda tidskrifter som riktar sig till en bred målgrupp men som också inkluderar mer special- och ämnesinriktade titlar. Prenumerationer av tidningar och tidskrifter omprövas inför varje nytt kalenderår. Urval sker utifrån tidigare fastlagda kriterier för facklitteratur.

Magasinering och bevarande

Stadsbiblioteket i Jönköping är det enda folkbiblioteket i Jönköpings kommun som har ett större magasin och därmed möjligheterna att magasinera titlar. Titlar i magasin gallras inte på samma sätt som titlar i det öppna beståndet. Som enskilt folkbibliotek har man inte ett formellt ansvar att bevara titlar såsom Sveriges depåbibliotek och Kungliga biblioteket har. Ett folkbibliotek har däremot ofta samlingar av litteratur med lokalt intresse, vilka bör bevaras. Dessa samlingar finns både i magasin och i det öppna beståndet.

Gallring

Bibliotekets utbud behöver också gallras regelbundet eftersom det fysiska rummet inte har obegränsat utrymme. Bibliotekens medarbetare gallrar beståndet utifrån olika kriterier där bland

---

⁵ <https://www.kb.se/samverkan-och-utveckling/libris/fjarrlan/rekommendationer.html> 2020-07-23

annat bokens kondition och aktualitet vägs in. När sista exemplaret av en titel gallras ur systemet ska man ta i beaktande att erbjuda Sveriges depåbibliotek titeln.

Nationella aktörer

Det finns fyra nationella aktörer som är av betydelse för medieförsörjningen till landets folkbibliotek.

Kungliga biblioteket (KB)

Kungliga biblioteket är Sveriges nationalbibliotek och fungerar både som ett offentligt bibliotek och som en myndighet som samverkar med andra bibliotek. Kungliga bibliotekets uppdrag är att samla in, bevara och tillgängliggöra allt som ges ut i Sverige vilket sker genom bland annat pliktleveranser. Kungliga biblioteket främjar också utveckling och samverkan inom den svenska bibliotekssektorn⁶. Kungliga biblioteket står bakom den nationella söktjänsten *Libris* som innehåller titlar på ca 500 bibliotek, däribland KB. *Libris* används av folkbiblioteken för att administrera fjärrlån⁷.

Internationella biblioteket (IB)

Internationella biblioteket är en del av Stockholms stadsbibliotek. Under 2019 genomfördes en organisationsförändring inom Stockholms stadsbibliotek, där den publika verksamheten och det statliga medieförsörjningsuppdraget separerades⁸. Medieförsörjningsuppdraget sker genom den mångspråkiga lånecentralen som ska komplettera bestånden på Sveriges folkbibliotek med litteratur och dokument på andra språk än svenska. Folkbiblioteken kan låna in såväl enskilda titlar som depositioner på olika språk. Undantag är de nationella minoritetsspråken, de nordiska språken samt engelska, franska och tyska⁹. Internationella biblioteket har också informationsmaterial på olika språk och andra resurser för den mångspråkiga biblioteksverksamheten.¹⁰

Myndigheten för tillgängliga medier (MTM)

Myndigheten för tillgängliga medier tillhör Kulturdepartementet. Myndigheten har som uppdrag att vara ett nationellt kunskapscentrum för tillgängliga medier och arbeta för att alla ska ha tillgång till litteratur och samhällsinformation utifrån var och ens förutsättningar, oavsett läsförmåga eller funktionsnedsättning. MTM är de svenska bibliotekens lånecentral för tillgängliga medier där det digitala biblioteket *Legimus* är navet i verksamheten¹¹. Folkbiblioteken hjälper enskilda personer att bli låntagare i *Legimus* så att de kan söka, låna och ladda ner tillgängliga talböcker. Jönköpings folkbibliotek har talbokstillstånd vilket innebär rättighet att framställa talböcker för utlån.

Sveriges depåbibliotek och lånecentral

Sveriges depåbibliotek och lånecentral har ett nationellt uppdrag från Kungliga biblioteket att bidra till kompletterande medieförsörjning. Mediebeståndet på Sveriges depåbibliotek och lånecentral har byggts upp av donationer från främst folk- och skolbibliotek¹². Sveriges

⁶ <https://www.kb.se/om-oss/det-har-gor-vi.html> 2020-07-23

⁷ <https://www.kb.se/hitta-och-bestall/hitta-i-samlingarna/libris.html> 2020-07-23

⁸ <http://mlc.interbib.se/default.aspx?id=308118> 2020-07-23

⁹ <http://mlc.interbib.se/sv/for-bibliotek/depositionsbestallning> 2020-07-23

¹⁰ <http://mlc.interbib.se/sv/for-bibliotek/mallar-skyltar-och-broschyrer> 2020-07-23

¹¹ <https://www.mtm.se/om-oss/> 2020-07-23

¹² <http://www.sverigesdepabibliotekochlanecentral.se/> 2020-07-23

depåbibliotek och lånecentral fungerar också som en resurs i frågor om medieförsörjning på folkbiblioteken¹³.

Referenser

Blomberg Eriksson Sylvia, Eriksson Ann Catrine, Holmén Annika, Wennerholm Christine. *Löpa linan ut. Bibliotekschefens strategiska modell för implementering av FN:s konvention för barnets rättigheter*. Biblioteksutveckling Sörmland, Regionbibliotek Östergötland, Kultur Gävleborg, Region Gävleborg, Biblioteksutveckling Region Örebro län 2019

Internationella biblioteket. *Depositionsbeställning*. <http://mlc.interbib.se/sv/for-bibliotek/depositionsbestallning> (2020-07-23)

Internationella biblioteket. *Flytt av lånecentralen för mångspråkig media*. <http://mlc.interbib.se/default.aspx?id=308118> (2020-07-23)

Internationella biblioteket. *Mallar, skyltar och broschyrer*. <http://mlc.interbib.se/sv/for-bibliotek/mallar-skyltar-och-broschyrer> (2020-07-23)

Kungliga biblioteket. *Det här gör vi*. <https://www.kb.se/om-oss/det-har-gor-vi.html> (2020-07-23)

Kungliga biblioteket. *Hitta i samlingarna* <https://www.kb.se/hitta-och-bestall/hitta-i-samlingarna/libris.html> (2020-07-23)

Kungliga biblioteket *Rekommendationer för fjärrlån*. <https://www.kb.se/samverkan-och-utveckling/libris/fjarrlan/rekommendationer.html> (2020-07-23)

Myndigheten för tillgängliga medier. *Om oss*. <https://www.mtm.se/om-oss/> (2020-07-23)

SFS 2013:801. *Bibliotekslag*

Svensk biblioteksförning: *För det demokratiska samhällets utveckling – Bibliotekslagen enligt lagstiftaren* 2019

Sveriges depåbibliotek och lånecentral. <http://www.sverigesdepabibliotekochlanecentral.se> (2020-07-23)

Sveriges depåbibliotek och lånecentral. *Medieplanering*. <http://www.sverigesdepabibliotekochlanecentral.se/medieforsorjningsfragor/> (2020-11-19)

---

¹³ <http://www.sverigesdepabibliotekochlanecentral.se/medieforsorjningsfragor/> 2020-11-19